

I. GAVANESCU

*

DIN DURERILE

ȘI

LUPTELE ROMÂNILOR

DIN TRANSILVANIA

MIȘCAREA DELA 1848

I A Ș I

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ I. S. IONESCU et M. M. BOGDAN
1914.

- 50

BIBLIOTECA C.C.F.M.R.

nr. 12463

I. GAVANESCU

*

DIN DURERILE

ȘI

LUPTELE ROMANILOR

DIN TRANSILVANIA

B316880

MIȘCAREA DELA 1848

I A Ș I

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ I. S. IONESCU et M. M. BOGDAN

1914.

*nr. 97. 842/960
24. 10. 1964*

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
III 480 486

B. DAVANESCU

DIN DUREȘILE

LEPTELE ROMÂNILOR

B.C.U. Bucuresti

C20059089

11/12/05

1914
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ "S. BONEȘCU" M. M. BOGDAN

ÎN AMINTIREA

lui Simeon Bărnuz

SUBIECT TRATAT IN

Conferința dela 21 Maiu 1914

LA

Festivalul dat de „**Liga Culturală**”, Secția Iași,

în sala Teatrului Național,

CU OCAZIA IMPLINIRII A 50 ANI

dela moartea lui **SIMEON BĂRNUȚ**.

Mișcarea dela 1848 a Românilor din Transilvania a fost una din formele sub care s'a manifestat ideia libertății, in jumătatea secolului al 19-lea la popoarele Europei.

Din Franța a străbătut ca fulgerul tot continentul. Dar subt câte forme diferite!

• Idealurile se plăsmuesc din durerile și nevoile ce stăpânesc conștiințele.

Altfel trebuia să se manifeste dorul de libertate și de mai multă dreptate in țări, cari își ridicaseră, pe temelia naționalității libere, state unitare puternice, cum era Franța.

Altfel la popoare cari, deși națiuni libere, nu isbutiseră să-și clădească un stat unitar, —ca Italia și Germania.

Altfel, în fine, la popoare, cari nu ajunseseră încă nici macar la starea de națiuni libere, ci se găseau sub stăpânirea străină.

Aceasta era situația Românilor din Transilvania și in genere a popoarelor din orientul Europei, ca Slavii, Ungurii, Slovicii, etc.

Pe când in Franța spiritul nou însemna cucerirea de noi drepturi sociale și politice, in Italia însemna unirea țării într'un singur stat, in Germania incheierea unei Germanii mari, „ein

einziges Gross-Deutschland“, în Transilvania, în Ungaria, în toată Austria de altfel, însemna *libertate și egalitate națională*.

* * *

Să relatăm faptele. În marile mișcări istorice ale popoarelor, simpla arătare a întâmplărilor e interesantă, prin ea însăși, cum, în tragediile mari, acțiunea personajelor interesează singură.

Care era situația ?

Când a izbucnit revoluția dela 48, Transilvania și Ungaria erau separate una de alta, fiecare cu dieta ei deosebită, amândouă sub coroana habzburgică a Austriei.

Ungaria trecuse sub Austria pela jumătatea sec. 16-lea, ca să scape de Turci, care o supusese după înfrângerea dela Mohaci (1526). Transilvania, care se deslipise de Ungaria, când aceasta a căzut sub Turci, și rămăsese neatârnată timp de un viac și jumătate, trece și ea sub cârmuirea austriacă pela sfârșitul veacului al 17-lea (1). Dar totdeauna Ungaria a dorit să reocupe Transilvania.

Invălmășeala frământărilor de emancipare dela 1848 i-a dat prilejul ca să-și realizeze dorința.

Chiar a doua zi după izbucnirea revoluției la Viena, și de căderea lui Meternich, dieta ungară din Posoniu votează, la 14 Martie, desființarea iobăgiei, iar la 15 Martie cele douăsprezece *cereri ale națiunii ungurești* adresate Austriei, începând cu așezarea unui *minister ungaresc* pro-

(1) La 1698, priu tractatul dela Carlovitz.

priu zis, independent de Austria, și sfârșind cu alipirea *Transilvaniei* la *Ungaria*, pe care o numeau „uniunea“ celor două țări.

Impăratul, în acele momente tulburi, când însăși Viena era scuturată de frigurile revoluționare, incuviință toate cererile, cum promisese, de altfel, tuturor naționalităților de sub coroana habsburgică, agitate de spiritul libertății, satisfacerea multor dorințe legitime.

Indată ce se întoarse dela Viena *Kossuth*, sufletul mișcării ungurești, cu izbânda cererilor națiunii sale, se și votă *Constituția* nouă a *Ungariei*, prin care se decreta, la art. VII, *unirea cu Transilvania*.

Un motiv superior, făcea pe Unguri să voiască numai decât alipirea *Transilvaniei* la *Ungaria*, un motiv sfânt, luat din conștiința morală a viacului naționalităților. Voiau să scape pe frații lor din *Transilvania* de pericolul *Daco-Românismului*...

Ce motiv înalt! Mântuirea națiunii maghiare! Cine nu l'ar găsi legitim? Și cine să se mai mire că, din acelaș motiv superior, *Constituția Ungariei* nu vorbește decât de Unguri? Dar Ungurii, se va zice, erau numai o parte, o parte mică din totalitatea naționalităților de pe teritorul *Ungariei*. Pe lângă cei 4—5 milioane de Unguri, mai erau 15 milioane de locuitori de alte naționalități.

Așa este.

Dar ce face cu asta?

Nu era oare vorba de a întări națiunea maghiară? Și cum s'ar întări, dacă nu s'ar preface întreagă

Ungaria, deci toate popoarele ei, în cea ce numia Constituția „întreaga națiune maghiară“ ?

Nu e sfântă oare ținta întăririi nației. în secolul naționalităților ? Cei care se opun acestui scop al dezvoltării omenirii, nu comit oare un sacrilegiu ? De sigur.

Popoarele străine, care împiedică creșterea și întărirea nației maghiare, sunt criminale. Și de crima aceasta sânt vinovate toate neamurile, cari nu consimt să se prefacă în unguri.

Iată punctul de vedere etic al raporturilor dintre unguri și celelalte naționalități. Iată temeiul moral și logic al politicii de *Stat ungar unitar*.

Unul dintre popoarele rebele din cauza incapacității lor de a pricepe înalta menire istorică a maghiarizării, un popor care a călcat în picioare principiul sfânt al naționalităților, refuzând cu îndărătnicie de a contribui la dezvoltarea națiunii ungare prin maghiarizarea sa, a fost *poporul român*.

Poporul român a avut îndrăzneala ne mai auzită să creadă că marele principiu moral al conștiinței moderne, care proclamă respectul pentru dezvoltarea firească a ori cărei naționalități, nu se referă numai la națiunea ungară, ci și la națiunea română.

Poporul român a crezut că e dreptul și datoria lui să-și apere existența sa națională, cum e dreptul și datoria ori căruia popor să-și apere pe a sa.

În *unirea Transilvaniei cu Ungaria* poporul român a văzut altceva și mai mult decât un mijloc de a scăpa pe Unguri de un pericol inchipuit al daco-

românismului ; a văzut o reală primejdie pentru existența sa națională.

Și de aceia, în chestiunea *unirei* Transilvaniei cu Ungaria stă punctul de plecare al Revoluției Românilor din Transilvania, în 1848.

* * *

Se simțiau oare fericiți Românii de peste munți în o Transilvanie separată de Ungaria, în o Transilvanie independentă sau supusă Austriei ?

O! nu! Nici în Transilvania supusă Ungariei, nici în Transilvania independentă, nici în Transilvania de sub Austria, Românii n'au fost fericiți, fiindcă totdeauna au purtat acelaș jug, jugul greu al stăpânirii ungurești.

Starea lor se poate caracteriza în scurt prin cuvintele: *lipsă totală de drepturi*.

Deși ca populație, așezată în masă compactă națională, formau marea majoritate a țării, Românii nu luau parte la guvernarea țării. Ei n'aveau dreptul să fie reprezentați în dietă.

Minoritatea neamurilor străine, în cap cu Ungurii, făcea și aplica legile; ea cârmuia, ea administra, ea judeca. Românii, iobagi, socotiți ca vite de muncă, aveau numai sarcini. Națiunea lor nu era admisă în rândul celor trei națiuni pripășite, dar domnitoare, în Transilvania, ca Ungurii, Secui și Sașii. Ba nici nu era socotită ca națiune. Pusă în rândul neamurilor venetice, ca Jidanii, Armenii, Țigani, națiunea română, în țara ei proprie, era declarată prin legi numai ca *tolerată* provizoriu, adică atâta timp cât va fi nevoie

de brațele și serviciile ei. Ar fi putut deci să fie expulzată în masă!

Românii nu aveau drept să poarte arme de nici un fel, nici macar bastoane ferecate.

Și ca să-și mărturisească, și prin înfățișarea din afară, starea lor de servitute, nu aveau voie să poarte surtuțe și pantaloni de postav, nu aveau voie să poarte ciobote, nu aveau voie să poarte pălării mai scumpe de un fiorin, nici cămașă de pânză mai subțire.

Și cine este acest popor desarmat, despuiat de drepturile omului și ale cetățeanului, încovoiat sub jugul robiei și al rușinei, desprețuit, chinuit, batjocorit și biciuit?

Cine este? Este urmașul poporului—rege. Sânge nobil de domn curge în vinele lui. Fruntea lui poartă urmele unei glorioase coroane împărătești, a cărei strălucire impunătoare făcuse să-și plece capul toate neamurile, supuse. În privirea lui, înourată de resemnare, se vede sclipind mândria jignită de suveran captiv. În ochii de vultur cu aripa legată, ai aceluia vultur imperial care era purtat în lume odinioară, din triumf în triumf, pe stindardele biruitoare ale legiunilor romane, se citește nostalgia înălțimilor pierdute.

Cum a fost cu puțință ca descendenții cuceritorilor lumii, să ajungă slugi la descendenții lui Atila, Arpad și Tuhutum?

Multe au fost cauzele.

Între cele dintâi eu pun lipsa *unirii*, care a întunecat conștiința puterilor înăscute.

Când *Gelu*, cel din urmă domnitor român al

Transilvaniei, a fost învins de căpetenia ungară *Tuhutum*, la sfârșitul viacului al 9-lea, mai erau în Dacia superioară și alte domniate și ducate românești, ca acela al Banatului, al Bihorului, al Maramureșului.

Dacă toate acestea s'ar fi unit și ar fi luptat împreună în contra dușmanului comun, cine știe dacă s'ar mai fi pomenit de un regat al Sfântului Ste'an? În orice caz, între Tisa și Carpați nu s'ar fi auzit accentele dulci și melodioase ale limbei lui *Tuhutum*, și istoria Românilor n'ar fi înregistrat luptele desperate în contra sălbatecii tiranii maghiare.

Căderea, cauzată de slăbiciunea ne-unirei între grupurile etnice românești, a fost grăbită prin răbdătoarea *îngăduință* a poporului român.

Din simpli tributari la început, au lăsat să li se răpească treptat toate drepturile, unul câte unul.

Când au început să reziste și să se ridice, era prea târziu; ajunseseră prea slabi și încătușați.

Calea cea dintâi ce le sta deschisă înainte, ca să scape de asuprire și să-și apere legea strămoșească și demnitatea lor de oameni—cale care nu s'a închis nici azi—a fost *emigrarea*.

Mulți dintre ei plecară peste munți, unii în cap cu Radu Negru, în Muntenia; cum trecură alții din Maramureș, în cap cu Dragoș în Moldova.

Azi drumul exilului duce mai departe, duce peste ocean, în America.

Cei rămași la vetrele lor, osândiți să suporte

apăsarea neomenoasă a cotropitorilor, se zvârcosiră în ghiarele firaniei, și se încercară să scuture jugul prin răscoale.

Starea de răzvrătire devenise endemică. *Tumultus rusticorum*, cutremururile populare, cari, în sismografia etnică prevestesc, ca și în cea fizică, erupțiile grozave ale forțelor uriașe comprimate, au fost premergătoarele unor izbucniri revoluționare sângeroase.

Prima de care vorbește istoria, cea dela 1437, a îngrozit atât de mult neamurile străine usurpătoare, în cât Ungurii, Secui și Sașii s'au legat *prin jurământ* să lupte unite în contra autochtonilor, și să nu-i lase să-și ridice capul.

Astfel s'a instituit acea celebră *Unio trium nationum*, atât de fatală poporului român.

În noaptea de iad a vieții lui desperate, a licărit o clipă speranța deșteptată de fulgerul luminos al spadei lui Mihai Viteazul, în repede a lui trecere prin câmpul istoriei, ca vis al aspirațiilor neamului, ca simbol al unității naționale.

A mai licărit apoi, după un veac, la sfârșitul secolului al 18-lea, sub Impăratul Iosef II-lea, speranța unei dreptăți de mult dorite, când generosul monarch, anticipând ideile umanitare ale marelui revoluții franceze apropiate, vorbea poporului român de *reînvierea și fericirea Daciei*, și se intitula *Imperator Romanorum*. Și azi stă, ca mărturie istorică a acestui gând, pe statuia lui Iosef al II-lea din capitala Austriei, o țarancă româncă, în porul ei național, cu inscripție simbolică: *Felicitas Daciae!*

Dar tot ca mărturie istorică despre modul cum

poporul român înțelegea să-și croească drumul spre acea *Felicitas Daciae*, pusă ca ideal înaintea lui de însuși împăratul, este crâncena răscoală de la 1784 a lui Horia și Cloșca • încontra tiraniei maghiare. Iar ca prim început de realizare a promisiunilor și speranțelor date poporului: roata care a frânt trupurile căpeteniilor revoluționare ale unei națiuni naive.!

Nu am intenția, nici macar *de a schița* în întregime, istoria poporului român din Transilvania.

Am vrut mai mult să indic numai în treacăt cauza principală a decăderii lui așa de jos, până la starea umilitoare în care îl găsește revoluția de la 48.

Această cauză a fost *neunirea* și îngăduela lui, alătura cu unirea solidară și îndrăzneată, cu conspirația funestă a elementelor străine încontra lui.

Neunirea Românilor nu o găsim numai între grupurile mari naționale din Dacia superioară; ci chiar între straturile sociale ale aceluiaș grup.

Lipsa de solidaritate și de cohesiune dintre nobilimea română și popor a făcut posibilă trecerea stratului românesc conducător în rândurile națiunii ungare, pentru vanitatea de a-și păstra situația privilegiată a elitei domnitoare. Perfidia unei legi vechi, tradiționale, identificase ideia *nobilis* cu însăși *hungarica natio*. Toată boerimea, care voia să-și păstreze privilegiile legate de autoritatea rangului său, ca să rămână *nobilis*, intra *eo ipso* în *hungarica natio*, cu limba și religia ei.

Astfel poporul român, iobag și înjosit, a rămas fără călăuză, fără sfătuitori, părăsit de căpeteniile lui naționale.

Și ca și cum aceste cauze de slăbiciune n'ar fi fost de ajuns, la sfârșitul sec. 17-lea și începutul sec. 18-lea s'a mai adăugat una: *neunirea religioasă*, trecerea unei părți din națiunea română la catolicism. Li se promisese cu perfidie drepturi celor trecuți dela *religia tolerată* la *religia recunoscută de stat*.

În realitate se întindea capetelor ușoare aceeași cursă, ce se întinsese și boerimei cu nobilitatea, cursa maghiarizării.

Celor rezistenți, deși catolici, tot nu li se da drepturi, căci li se spunea, dacă se numea un sas, un secuî sau ungar într'un post, în loc de un român: „tot una e, și ăla e catolic și voi sunteți catolici“. Ca să capete drepturi, trebuia să devină cu totul ungar. Pe această cale mulți intelectuali, slabi de înger, își perdură naționalitatea odată cu religia. Vorba lui *Petru Maior* „o me-teahă străină voi ca Romanii să se desbina în două părți“.

Din fericire, această desbinare n'a mers departe în sufletul poporului, n'a ajuns până în straturile lui adânci. Poporul, fie ortodox or catolic, „unit“ or „neunit“, se simțea tot unul și același suflet amărât, nenorocit, oropsit; aceeași putere naturală legată și ferecată de legi nelegiuite; aceeași inimă mândră, rânită până la sânge de înjosirea jugului iobăgiei; aceeași rasă vitează, acum desarmată,

pălmuită, batjocorită de o mână de străini îndrăzneți, hrăpareți și vicleni.

* * *

Dacă aceasta era starea de jale a Românilor în Transilvania, unde nu aveau nici un drept și nici o speranță, ce ar fi avut ei de pierdut mai mult, în cazul când Transilvania s'ar fi unit cu Ungaria. ?

Ceva, la care poporul ținea mai mult decât la toate bunurile lumești pierdute — naționalitatea.

În Ungaria se pornise de pe la 1830 o goană nebună de maghiarizare sistematică a celorlalte naționalități de pe teritoriul ei, Români, Slavi, Slovaci, Ruteni.

O lege votată de dietă (la 1836) impunea în toate școlile, de pe toată întinderea Ungariei, limba ungară ca limbă de învățământ.

Furia asta era ceva nou chiar în istoria Ungariei. Înainte nu se căuta pe față și cu deasila maghiarizarea cu or-ce preț. Ba, la început, chiar primul rege ungar, Sf-tul Ștefan era de părere că a impune o singură limbă în tot regatul ar fi o prostie și o primejdie: „*Regnum unius linguae imbecille et fragile est*“.

Acum, din contra, în preajma revoluției liberale dela 48, Kossuth scria în *Pesti Hirlap* „sau să le contopească pe toate națiunile Ungariei și să facă din toate o națiune ungurească mare și tare, sau de nu, Ungaria trebuie să piară.“

Astfel începe neroada luptă aprigă pentru in-

= 020059089
 24. 11. 1964

temeierea acelu *regnum unius linguae imbecille et fragile*, botezat azi cu numele de „stat unitar-național-maghiar“¹⁾.

Mania maghiarizării trece, firește, îndată din Ungaria în Transilvania.

Unul din oamenii politici unguri din Transilvania, *Wesselenyi* arăta planul cum să facă unguri, în 10 ani de zile, pe toți Românii. Li se promise Românilor scăparea de iobăgie, dacă se lasă de neamul lor urgisit ; se înființară școli ungurești prin sate, *Kisded-ovuri*; se puse în mișcare tot aparatul ispititor al ademenirilor, și toată groaza siluirilor.

Pericolul era mare. Unele din efecte începuse să se vadă, tot sus, în stratul superior, mai departe de temelia sufletească a neamului. La curtea episcopului româno-catolic *Lemenyi* se vorbea numai ungurește. Ba încă acest prelat ținuse în biserica Metropoliei din Blaj o predică în ungurește—prima și ultima—la moartea Episcopului Bob. Și semnele înrâuririi maghiare începuseră să se arăte și mai departe.

Se punea deci firește întrebarea : Dacă în Transilvania, unde Ungurii sunt în minoritate ca element etnic, pericolul desnaționalizării Românilor se arată destul de mare, ce va fi când s'o uni Transilvania cu Ungaria, unde Ungurii sînt și mai puternici ?

Unii Români de bună credință gândeau că poate

1) Cu variantele : „unitatea națională a statului maghiar și unitatea politică a națiunii maghiare“ (**Tisza**, în delegatia maghiară).

n'ar fi mai rău să se facă unirea, căci și în Ungaria sînt Români.

Și poate, dacă la cei un milion și jumătate de Români din Transilvania se mai adaugă alt milion și jumătate de Români din Ungaria, vor realiza la un loc o forță mai mare de rezistență. Și vor reuși să capete dreptate, în alianță și cu celelalte naționalități din Ungaria, dintre cari unele, Croații, începuseră să se miște și să strige: *Nolumus magyarizari!*

Dar curând s'au întors dela această idee, când o cugetare mîntuitoare se ridică în sufletul tuturor, ca un imperativ categoric al mîndriei și demnității naționale:

Nu voim să tratăm cu Ungurii despre unire de cât ca o națiune liberă cu altă națiune liberă.

Întăi libertate și egalitate națională, și apoi tratative de unire.

Acel care a dat formula atitudinii de rezistență a Românilor, a fost profesorul *Simion Bărnuț*.

* * *

Marele spirit al lui Bărnuț nu făcea, însă, altceva decît să exprime, într'o propoziție lapidară, *chiar simțirea poporului*, toată simțirea lui adîncă și voința lui adevărată.

E uimitor instinctul clar-văzător și mersul plin de demnitate și de hotărâre al poporului Român din Transilvania, dela începutul mișcării dela 48 pînă la sfârșitul ei.

El a dat și atunci dovadă de toată maturitatea unei națiuni capabile să se conducă singură.

Lipsit de conducerea căpeteniilor tradiționale ale ori cărei națiuni, lipsit de acea noblisme istorică, solidară cu masele populare, care călăuzește mulțimea pe căile încălcite ale vieții politice și poartă înaintea ei steagul luptelor naționale; lipsit de încredere absolută chiar în căpeteniile superioare bisericesti, cari, mai ales prin trăsătură de unire a catolicismului, păreau cam prea înclinate către autoritatea stărei de fapt a puterii stăpânitoare,—poporul român, rămas singur, de capul lui, a știut cum să se poarte.

Mai întâiu, din substanța sa vitală neperitoare și-a creat noii conducători, o *nouă noblisme*, noblimea inteligenței, ca o emanație spirituală a genului său propriu.

Profesorii, preoții, advocații, legiștii, gazetarii studenții, elevii, iată statul major intelectual, ieșit din sinul poporului, gata înarmat pentru lupta națională, cum eșise Minerva din capul lui Jupiter.

Și Bărnuț și Barițiu și Pumnul, și Laurian, și Măiorescu și Axente și Avram Iancu și toți șefii, mari și mici, ai mișcării dela 48 au fost fii din popor: *Bărnuț*, șeful intelectual și politic, fiul unui cântăreț dela biserica din satul lui natal Bocsă; *Avram Iancu*, șeful lor militar, strategul și eroul neînvins, fiul unui țăran din Abrud.

Dar încă mai înainte de a se putea remarca precis intervenirea vreunei din căpeteniile cunoscute ale revoluției, *poporul însuși*, dela el, prin o mișcare spontană generală, ca o masă vie, conștientă, organizată, a început să se agite, să se

întrebe ce e de făcut, să caute o deslegare, o eșire din strâmtoarea în care îl aruncase mersul vremilor tulburi.

În a doua jumătate a lunii Martie, Ungaria își votase Constituția pe baza principiilor obținute dela Viena.

Articolul 7 al noii legi fundamentale decretase unirea *Transilvaniei cu Ungaria*. Și, ca perspectivă a fericirilor unirii, un alt articol (18, alin 6) condamna la patru ani de închisoare pe toți cei ce ar fi îndrăsnit să vorbească împotriva *desăvârșitei unități ungare*. Iar Kossuth, și toți ceilanți deputați după dânsul, făcuseră declarația explicatoare că a vorbi în contra unității maghiare înseamnă a vorbi în favoarea celorlalte naționalități.

Astfel că 15 milioane de locuitori, Croați, Dalmați, Ilirieni, Saxoni, Sârbi, Slovaci, Ruteni, Români, trebuiau să piară cu totul sau să se învoiască a fi absorbiți de patru milioane de Unguri¹⁾.

Cum se auziră aceste hotărâri luate în Ungaria, un cutremur sufletesc străbătu prin tot poporul român. „Adunări se fac în toate satele, adunări pașnice sub preșidenția bătrânilor sau a preoților, dar mărețe prin regula și îndesirea lor“, (*Regnault*).

Magnații unguri, presimțind furtuna, își părăsesc palatele și fug la Cluj, scaunul guvernamântului.

1) *Elias Regnault*, Istoria politică și socială a Principatelor Dunărene. Traducere de I. Fătu, 1856, p. 405.

Pe de altă parte, însă, presa lor propunea să fie spânzurați toți cari vor îndrăzni să vorbiască în contra unirii; iar prin orașe fâlăiau sute și mii de steaguri cu inscripția: *Unio vagy halal*, (unire sau moarte! ¹⁾ „Moarte“ trebuie să însemneze vorba *hala!*. Noi întrebuințăm cuvântul acesta în altă accepțiune; bunăoară, când zicem: „halal de așa mentalitate“ !.

În aceste momente critice, pe când poporul românesc delibera liniștit dar îngrijorat, iar unghurimea scrișnea din dinți și amenința cu spânzurătoarea, apără în Sibiu, la 25 Martie, o proclamație anonimă, scrisă cu mâna.

Toți recunoscără îndată spiritul profesorului Bărnuf.

„Ungaria—zicea proclamația—invită, iar Clujul declară cu mare solemnitate, că voește uniunea. Secui încă se vor pronunța astfel. Sașii însă nu.

„Și Românul ce face? De la aceasta îi depinde viața sau moartea! Să-și deschidă ochii fiecare Român și să se folosească de ocaziune, fiindcă sau câștigă tot, sau pierde tot. Perde aceea ce avea până acuma, nașionolitatea.

„Ascultați, voi strănepoșii Romanilor! Ce trebuie să răspundeți Ungurului și Sasului. Răspundeți: Nu ne unim pînă nu e ridicată nașionea Română la acel rang politic, de care au desbrăcat-o nașionile magiară, sasa și secuiască.

„Fiecare oraș și sat răsună de bucurie, căci ziua de astăzi e învierea popoarelor adormite.

1) *C. Cobe cu-Vartie*, „1848. Zile revoluționare“, 1898, p 56.

„Și noi un milion trei sute de mii n'am fost națiune, ci am fost morți politicește.

„Dar e azi ziua invierii!

„Să mergem să delăturăm peatra de pe mormânt!

„Să deslăgăm lanțurile, cari de o mie de ani țin legată națiunea română, — pentru ca să se ridice din pulbere și să trăiască viața eternă!

„Preoți! Dacă sunteți părinți adevărați ai poporului, nu lăsați să-i fie nimicit dreptul, nu separați interesele voastre de interesele lui.

„Nu vă uniți, pentru numele Domnului, cu nimeni, înainte de a-l vedea pe el fericit. Apărați splendoarea poporului român, conservați dulcea limbă maternă!

„Spuneți Maghiarilor, că voi nu vorbiți de uniune până ce dieta țarei nu recunoaște națiunea română de atare!

„Nobili Români, din Făgăraș, Valea Hațegului și Chior, deșteptați-vă! Nu vă amăgiți cu Maghiarii.

„Nu vă înstrăinați de pământul Ardealului, de mama voastră, pe cari brațele străbunilor voștri au câștigat-o pe seama voastră.

„Spuneți Maghiarilor, că voi sunteți Români, credincioși împăratului, credincioși patriei, dar despre uniune nu vreți să știți nimica, până nu veți avea congres național în care să vă precizați dorințele naționale. Rugați-i să nu croiască judecăți totdeauna de nobis sine nobis.

„Au împărțit națiunea maghiară în națiune maghiară și săcuiască, pentruca să poată spune, formăm cu Sașii țeară compusă din trei națiuni, iar

pe Români, cei mai vechi locuitori, i-au dat la o parte.

„Chiar și acum limba lor e sancționată, iar a noastră nici nu e băgată în samă.

„Așa nu mai poate merge !

„Nu vom fi sclavii Ungurilor și ai Sașilor !

„*Autoritatea limbei noastre trebuie să o recunoașteți în stat și în fața legii—apărată cu sângele nostru !*

„Până nu va fi reprezentată întreaga națiune română în dietă, vom ridica protest în contra uniunii !

„**Afurisit să fie pentru totdeauna Românul, care cutează să lege uniune înainte de a fi recunoscută națiunea Română de națiune politică !**“

Studentii și elevii din Blaj și Oșorheiu copiară proclamațiunea în sute de exemplare, o învățară pe derost și porniră din sat în sat, s'o citească și s'o împrăstie în toată țara.

Data întrunirii se fixă pe ziua de Duminica Tomei, 30 Aprilie st. n., la Blaj.

Ferberea instictivă a poporului căpătă acum o direcțivă. Pregătirile pentru venirea la Blaj de Duminica Tomii înspăimîntară pe cei care strigase: *Unio vagy halal!*

Guvernul recurse la o stratagemă, ca să amâne furtuna, și să-i lase timp să se mai potolească.

Puse să se vestească prin episcopat și autorități, că întrunirea este oprită și amânată. Că, în loc de adunarea dela Dumineca Tomei, se va ținea alta, cu învoirea cârmuirii, și după o anumită regulă.

Vestea despre amânarea întrunirii se răspândi repede, prin toate mijloacele administrative dis-

ponibile, dela un capăt la altul al Transilvaniei, și tot cu aceeași repeziciune se ridicau prin sate și pe toate drumurile *furci*, pentru cei îndărătnici.

Dar cine poate opri pornirea unui popor la chemarea destinului său, care-i strigă:

Acum ori nici odată croește-ți altă soartă !

Cu toate amenințările și pericolele, țărani se strecurară printre *furci* și, în ziua de Dumineca Tomei, se aflară la Blaj peste 6000 Români veniți din toate părțile. Știau că întrunire n'o să fie, dar veniseră, că nu-i răbda inima să rămână acasă.

Și întrunirea s'a ținut, cu toate silințele guvernului de a o zădărnici. Muțimea a păzit atâta ordine, în cât armata, adusă în satele din apropierea Blajului, n'a avut ocazie să intervină.

Incidente interesante, povestite de *Papiu Ilarian*¹⁾ martor ocular și părtaș la mișcarea dela 48, caracterizează fisionomia sufletească a mulțimei, pașnică dar hotărâtă, arătând lămurit ce vrea și ce nu vrea.

Comisarii guvernului vin în fața mulțimei să-i citească decretul prin care se opria adunarea. Mulțimea nu-i lasă să citească, face zgomot într'una și nu vrea să audă de nici un decret.

Atunci se gândesc s'o ia cu binele. Ii spun că unirea Ardealului cu Ungaria va aduce după sine ștergerea iobăgiei.

— *Nu ne vindem țara, li se răspunde.*

Noi vrem să fim liberi mai întâi și apoi să facem învoeli cu țări străine.

1) „Istoria Daciei superioare“.

Vine bănuitul Episcop Lemenyi și vrea să-i înbuneze.

—Fiilor, mulți zic că eu țin cu domnii țării..

—Știm bine că ții cu domnii țării, îl întrerupe poporul.

—Aduceți-vă aminte de cuvintele Sfintei Scripturi, începe Episcopul din nou: Toată puterea este dela Dumnezeu, și cine nu se supune mai marilor săi, lui Dumnezeu nu se supune.

—D-le Episcop, îi răspunde unul, *astăzi cine nu ascută de popor, nu ascultă de Dumnezeu.*

Când se vesti că vine Bărnuț, strigăte de bucurie spintecară văzduhul. Toți se îngrămădesc pe întrecute să-l întâmpine. Se reped la căruța lui, să-i deshame caii și să-l ducă în triumf.

— *Acum nu mai este timpul, fraților, le strigă Bărnuț, să băgăm pe oameni în jug, ci să-i scoatem. Lăsați dară să tragă vitele, căci ați tras destul; și acum să fim oameni liberi!*

Scena venirii lui Bărnuț în mijlocul mulțimii o descrie alt martor ocular, *Vasile Moldovan*, în *Memoriile sale*.¹⁾

„Când am ajuns în drept cu mănăstirea, ne-a cutreerat un strigăt eșit din mii de guri, sunet ce venea din Câmpia din dosul Blaușului. Crezând că e vre-o încăerare, vre-o bătae între Români adunați și oamenii guvernului, am prins fuga, ca să putem lua și noi parte, fie orice nenorocire; nu ne puteam aștepta, decât la așa ceva, căci în Sâncel ni se spuse, că peste 200 oameni s’au dus

1) Memorii din 1848-49 de Vasile Moldovan, fost prefect al regiunii III, în 1848-49.—Brașov, Tipografia A. Mureșianu, 1895.

la adunare cu îmblăcii. Am ajuns pe dâlma bisericuței. Ce priveliște! Miile de Români își aruncau pălăritle în aer și între strigătele entuziaste de „vivat“ duceau pe *Barnuțiu* în triumf la Blașiu.

„Intâmpinând mulțimea, amicii și cunoscuții ne îmbrățișau, ne sărutau, dar nu grăiau un cuvânt, ci lăcrimau numai. Noi de asemenea, îmbrățișând-i vărsam lacrimi de bucurie; înotam în fericire, cum nu mai gustasem până atunci.“

Barnuț vorbea atunci poporului în piața Blajului. Vocea blândă, cam ștearsă și trăgănată a acestui om cu trupul mic, uscățiv, bolnăvicios, dar cu sufletul înfocat de erou al cugetării unui neam întreg, străbătu adânc în inimi.

La începutul vorbirii un singur strigăt umplu văzduhul :

— Așa este! așa este!

Și căciulile și pălăriile zburau în aer. Un fior cald străbătuse mulțimea.

— A venit timpul fraților, zicea oratorul, ca iobăgia să se șteargă și să capete și Românii drepturile ce li se cuvine, ca națiune. Dar, ca să putem ajunge la aceasta, trebuie să luptăm umăr la umăr, și să fim oamenii păcei, ca să vadă lumea că nu suntem răzvrătitori.

Țăranii se liniștiră. Bărnăț le anunță că adunarea tuturor Românilor e pusă pe ziua de 3 | 15 Mai, când se va formula voința națiunii. Până atunci să se întoarcă toți acasă și să se sfătuiască.

Comisarii guvernului, în raportul lor, recunoscără cumînțenia poporului, pe care totuși nu le

venia să-l numească cu numele lui de națiune, ci-i ziceau *plebea tributară*.

Ei adăugau că n'au avut nevoie să recurgă la arme pentru păstrarea ordinii; dar că, dacă ar fi trebuit numai decât să întrebuițeze forța, nu de partea armatei ar fi fost biruința.

* * *

Întilnirea celor 6—7 mii de oameni, într'o adunare oprită, prevestia de mai înainte ce era să fie întrunirea dela 3/15 maiu, care se știa că este incuviințată chiar de cirmuire, deși în anumite condiții. Condiția era: să se adune la Blaj numai delegații din fiecare sat, veniți cu bilete de invitare.

Cine se mai uita însă la formalități de acestea? Cine a mai pomenit revoluție cu bilete de voce?!

Cu mai multe zile înainte de 15 Maiu s. n. poporul se puse în mișcare către Blaj. Era o revărsare, un potop de lume care se îndrepta, din toate direcțiile, către acelaș țel.

Iată cum descrie V. Moldovan ce a văzut atunci cu ochii lui ¹⁾.

„Intr'acestea pregătirile pentru adunarea din 3/15 Maiu nu încetau. Ne cercetau oamenii din deosebite părți și-i încuragiam prin graiu și prin scrisori. In 12 Maiu flamura ne era gata; pe câmp alb era scris cu litere vinete: *Maiu 1848, Pace! Libertate!*

„Eram deciși ca in ziua următoare să pornim. Deja în seara acestei zile atât popor s'au adunat în Chirileu, ca să meargă împreună cu noi la Blaj, încât nu încăpea în curțile oamenilor, ba

¹⁾ Op. cit. p. 53.

ulițiile chiar erau așa de pline, că abia au putut străbate animalele oamenilor pe acasă.

„In 12 Maiu dimineața pela 8 oare am eșit în fața poporului, l'am invitat să pornească, pentru că fiind noi cu căruța, il vom ajunge pe drum. Dar ei ni au răspuns, că voesc a merge cu noi și de vom merge noi tare, tot asemenea vor merge și ei. Implinind voia poporului, cam pela 11 oare am eșit cu căruțul din curte, dar abia am putut străbate până în mijlocul satului, unde am ținut o cuvântare scurtă, în care am chemat pe Dumnezeu de martor, că noi nu avem nici un cuget de dușmănie față de națiunile conlocuitoare, ci dorim singur numai libertatea, care ne compete după dreptul naturei. Dumnezeu, creind pe om, n'a creat și privilegii, adică unii să fie domni, iar milioanele poporului sclavii lor. Am chemat dar pe Dumnezeu întru ajutor, că de cumva tiranii noștri nu s'ar fi săturat cu suferințele protopărinților noștri îndurate veacuri întregi, de cumva ar dori ca și în viitor să se mai desfăteze în lacrimile cari au să ude pământul acestei patrii nefericite — atunci El să ne dea virtute, tărie trupească și sufletească, ca drepturile și libertatea, la care a chemat toată suflarea omenească, să ni le putem lupta cu puterea brațelor noastre

„Momentele în cari am vorbit erau extraordinare, erau sublime. La vederea mulțimei insetate de a auzi vorbindu-se de dreptul de care a fost privată, m'a cuprins un entusiasm, o inspirațiune, așa că cuvintele îmi curgeau ca un râu. Nici odată în viața mea n'am văzut atâta efect la o

cuvântare, cum a fost acela, ce l'a stors modesta mea oratori; poporul a isbucnit în plins cu hohot și între lacrimi rosti cuvintele *Doamne ajută!*

„Am pornit înainte. Indărătul și în jurul nostru era tot popor. Ne am mișcat dară cum să mișcă o apă curgătoare; mergea toată masa, și noi cu ea. Gândeam că dacă vom eși din sat, o să putem mâna caii mai răpede. Dar era imposibil. Eșind din sat, nu numai drumul, dar și câmpul mișuna de popor; fruntea ajungea înaintea noastră în Sft Paul și din Chirileu încă tot curgea poporul. Când am ajuns în drumul țării numit pe atunci și „Drumul lui Traian“, am dat de alte cele venite din alte părți.

„Târziu după amiază am ajuns în hu'a Șieuliei. Aci ne am urcat pe cea, mai înaltă culme și am căutat împrejur. Nici înainte nici îndărăt nu vedeam unde e fruntea și unde e coada, ci cât cuprindeau ochii nu vedeai, decât tot Români. Pe dealurile, ce le puteam vedea de către Dateșiu, Lechința, Oarba, etc., se slobozeau la vale ca puvoiu, toți în veștmente albe, ca în zi de sărbătoare.

„In 13 pela 8 oare eram la Cetatea de Baltă. De pe dealul unde este cetatea, se vede valea Târnaviei. Tot aceeași priveliște. Șesul plin cu popor, de pe toate dealurile și colinele curgeau cete de popor.

„Văzându-le omul, gândeai că au înviat din morți și grăbesc la Blașiu ca să vază ziua libertăței, cu al cărui dor le a espirat sufletul. Trecând

pe lângă păduri, toți s'au împodobit cu frunze verzi. *Entuziasmul nu mai avea margini.*

„De ștergerea iobagiei, nu numai că nu se îndoia nici unul, dar se mirau de prostia Românului, cum au putut suferi atâta timp acest jug rușinos, pentru-ce nu s'au adunat, ca acum, și să fi spus Ungurului: *nu te mai servim!*“

Cu trei zile înainte de ziua hotărîtă, roiurile de oameni începură sa se adune la Blaj. Intre cei dintăiu fură Moșii de sub conducerea lui *Avram Iancu*.

La 14 Maiu era duminică. Des-de dimineață Iancu sălută mulțimea, suindu-se pe o tribună, cu vorbele:

— Christos a înviat! Libertatea a înviat!

Poporul îi răspunse cu strigăte entusiaste.

După terminarea serviciului religios, se ținu în biserică o ședință pregătitoare de cinci ore.¹⁾

La început se făcu atâta sgomot, că nu se putea înțelege nimic. Se strecuraseră în adunare și câțiva partizani ai Ungurilor, cari voiau să susțină Unirea. Publicul chemă cu strigăte nesfârșite pe Barnuț la tribună. Și Barnuț pronunță atunci celebrul lui discurs (dela 2/14 Maiu), care pentru Români stă la înălțimea discursurilor lui **Fichte** „căt-re națiunea Germană“.

„O! de v'ar face cuvântul meu, zise el, ca să simțiți cei 944 de ani ai umilirii Românilor, așa cum simte șerbul o zi de domnesc, în care a lucrat de dimineață până sară flămând, ars de

1) Vezi Regnault.

soare și bătut! O! de văți înfiora de această amortire lungă a națiunii noastre, ca și când ar fi căzut numai eri, la răul Căpușului, Domnul nostru Gelu! Atunci eu sper că, la lumina istoriei și a libertății, va peri și năluca uniunii, cum piere negura dinaintea soarelui, acea nălucă, ce ne amenință cu moartea națională după o amortire îndelungată„.

Și în adevăr, într'un moment de supremă sfortare a conștiinței naționale, sufletul poporului român văzu atunci limpede, prin spiritul lui Bărnuf, ca în lumina unui fulger, tot trecutul de suferință, toată primejdia prezentului, tot ce-i rămâne de făcut în acea clipă istorică hotărâtoare a soartei lui.

Bărnuf desvoltă teza că, fără libertate națională nici o altă libertate nu poate avea ființă. Arată urmările „Unirii“: maghiarizarea, pierderea naționalității. Analiză teoria statului unitar ungar respingând necesitatea unei singure limbi impuse mai multor națiuni deosebite. Răscolii mândria națională, arătând valoarea rasei, venerabilitatea tradiției și sfințenia ființei etnice. Trase linia de acțiune a zilei următoare, care, pentru frații noștri din Transilvania, rămase programul istoric al vieții lor politice până azi.

1 „Numai după ce națiunea Română va fi constituită și organizată și pe temeiul libertății egale, numai atunci să facă *federațiune* cu Ungurii pentru apărarea comună, cum face o națiune liberă cu altă națiune liberă.

2. „Să se proclame deci libertatea și independența națiunii române“. Ea nu se va mai supune

decât legilor făcute de ea, și numai dregătorilor aleși din sânul său.

Iar ca temeiu moral, scos și din îndelungata experiență istorică a poporului și din cunoașterea adâncă a firei lui, Bărnuz repeta, ca refren impunător, acele cuvinte memorabile ale lui Salust, ce i s'au săpat apoi ca un simbol pios pe mormânt :

Senatus et populus Romanus beneficii et injuriae memor esse solet.

„Poporul Român nu uită nici binefacerile, nici nedreptățile“.

Seara tot orașul a fost iluminat ; iar în dimineața zilei de 3/15 Maiu, după-ce se serbă liturghia la ora 6, clopotul cel mare al catedralei începuse să sune la 8 ore, anunțând poporul că trebuie să se adune.

Comisarii guvernului, invitați, veniseră în costum unghuresc de mare paradă și citiseră o instrucție scrisă în limba maghiară, pe care episcopul Șaguna o tălmăci în Românește ! ¹⁾

Instrucția cerea să nu fie primiți la adunare decât cei cu bilet de convocare, și să nu aibă dreptul de a lua cuvântul decât pământeni așezați în țară.

Amândouă cerințele aveau cântec. Prima voia să depărteze mulțimea cea mare. Nu mai erau acum 6-7 mii, ca la Duminica Tomei, erau 50 de mii.

A doua cerință tindea să elimineze pe transilvănenii cari, ca Laurian, Maiorescu, aveau funcțiuni

1) Regnault.

în principatele române, și să înlăture eventualitatea intervenirii posibile în discuție și a altor Români veniți acolo, mai ales din Moldova.

După retragerea comisarilor, se deliberă asupra propunerilor guvernului, și amândouă propunerile se respinseră.

Chestiunea „ambarasantă“ era : unde să se țină, adunarea?

— În biserică, ziceau unii. Aceștia erau partizanii Ungurilor. Unde era să încapă atâta norod în biserică ?

— În piața publică, spuneau alții.

Dar nici acolo nu avea loc tot poporul de lume venită să-și hotărască soarta ei ca națiune.

Atunci Bărnuț propuse ca loc al adunării popoului, câmpia din marginea orașului. Toți aplaudară. Și îndată mulțimea se puse în mișcare, încet, demn, grandios, ducând în frunte stindardul tricolor pe care se citea : *Virtus romana rediviva* inscripție pusă de Maria Teresa pe steagul unui regiment român.

Cele trei culori tradiționale ale stindardului românesc din Transilvania erau roșul, albastrul și albul.

„Albul“, în loc de „galben“, se știe că este efectul unei iluzii optice. Noaptea, sub înrăurirea luminei artificiale, galbenul pare alb. Când se face ziuă, la lumina soarelui, ce părea „alb“ se vede că era „galben“.

Astă minune, foarte naturală, s'a dovedit, ași putea zice experimental, mai dăunăzi, cu ocazia

serbărei zilei de 10 Mai. Un steag tricolor transilvănean, arborat pe înălțimea turnului catedralei românești din Blaj, a fost văzut de toată lumea, la lumina zilei, desfășurându-și în bătaea vântului, sub cerul liber, cele trei culori: *galben*, *roș* și *albastru*.

Dacă atunci, în ziua de 3/15 Mai 1848, cele trei culori ale stindardului național erau *roș*, *albastru* și *alb*, cauza e că încă nu se făcuse bine ziua. Abia răsăriau zorile redeșteptării naționale.

D'asupra stindardului transilvănean flutura o panglică în culorile austriace, *galben* și *negru*, ca răspuns la alternativa în care puneau Ungurii pe Români cu dilema: *Ungaria sau Austria*. Și ca purtătoare a gândului lor întreg și lămurit, pe o mulțime de placarde și bandiere se citeau în inscripții arătoase :

„*Libertate și independență națională!*—„*Credință națiunii și tronului!*—„*Nici de cum unire cu Ungaria!*“

Când ajunseră cei 50 de mii de țărani în câmpia Blajului, spectacolul era măreț.

„O zi frumoasă de primăvară da scenei populare o înfățișare de junețe și frumusețe. Printr'o atmosferă limpede, soarele își revarsa razele pe acea câmpie de flori și verdeață, însuflețită de mișcările mulțimei pătrunse de frumosul simțământ național.“

„Stând sub călduroasa boltă a cerului, țăranii se dezbrăcaseră de mintene, și albele lor cămeși cusute cu roș la pept, păreau, de departe, că trăgeau pe câmpia înflorită mari linii lucitoare sau

reprezentau mase nemărginite înconjurate de arbori¹⁾.

În mijlocul câmpiei se ridicase o tribună; dar ca să audă tot norodul vorbele oratorului, se mai ridicaseră încă multe alte tribune, în diferite puncte ale câmpiei, de unde alți oratori trebuiau să repete mulțimii, ca un ecou, cele spuse la tribuna centrală.

După serviciul religios, oficiat de episcopul Șaguna, și după retragerea comisarilor guvernului, care plecară uimiți de rândueala, evlavia și entuziasmul poporului, *Bărnuf*, aclamat, se urcă la tribună.

El ceti, în tăcerea religioasă a ascultătorilor și cu răsunetul repetat al celorlalte tribune, *cele cinci puncte*, care conțineau cerințele și hotărârile națiunii române din Transilvania.

Iată-le:

I. Adunarea aceasta se proclamă de adunarea generală națională a națiunii române din Transilvania.

II. Câmpul acesta, pe care se ține prima adunare națională română din Transilvania, întru eternă aducere aminte a acestei lucrări glorioase, se va numi „Câmpul Libertății“ pentru totdeauna.

III. Națiunea română declară că vrea să rămână pururea credincioasă înaltului împărat al Austriei și mare principe al Transilvaniei, cum și augustei case austriace.

IV. Națiunea română se declară și se proclamă de națiune de sine stătătoare și de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății egale.

(1) Regnault (p. 418—19).

V Națiunea română depune **jurământ de credință** către împărat, către patrie și către națiunea română.

După unanima primire a acestor puncte, Bărnuț ceti formula **Jurământului național**, repetat, cuvânt cu cuvânt, de tot popdrul:

Iată **jurământul Românilor din Transilvania**.

„Eu N. N. **jur** în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului sfânt, Dumnezeului celui viu, cum că voi fi pururea credincios Impăratului Austriei și marelui principe Ferdinand I și augustei case austriace. Amicilor Maiestăței și a patriei voi fi amic și inamicilor inamic.

Ca Român jur că voi susține totdeauna națiunea noastră Română pe calea dreaptă și legiuită și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asupriri. Nu voi lucra nici odată în contra drepturilor și intereselor națiunii române, ci voi ținea și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și frățietatea. Pe aceste principii voi respecta toate națiunile ardelene, postind egală respectare dela ele. Nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimeni.

„Voi conlucra după putință la desființarea iobăgiei.

* * *

După această zi memorabilă, se mai ținură alte două ședințe, în cele două zile următoare, în care se fixară, mai amănunțit și precis, principiile deduse din punctele esențiale afirmate de voința națională:

Dreptul reprezentativ la dietă, în proporție cu numărul cetățenilor fiecărei naționalități;

Neatârnrarea bisericeii române;

Desființarea iobăgiei;

Libertatea comerțului și a presei;

Libertatea individuală;

Inființarea tribunalului jurilor cu publicitatea debateriilor;

Garda națională;

Rotunzirea exactă a proprietăților;

Salarierea clerului de către guvern;

Fundarea de școli și universități românești;

Dări proporționale și abolirea privilegiilor;

Nouă constituție și redactarea unor codice de legi;

Celelalte naționalități ale Transilvaniei să nu trateze chestia Unirei mai înainte de a fi și Români reprezentati în dietă, proporțional cu numărul lor.

La închiderea adunării au asistat oficial și comisarii guvernului, cari, într'o cuvântare, recunoscără purtarea cuviinciosă a poporului și promisă că vor prezenta dietei suplica Românilor.

În atâta ordine formală s'a petrecut toată manifestarea grandioasă a poporului, în o adunare nemai pomenit de numeroasă, de peste 50 de mii de oameni, și atât de mult s'a impus celor destinați să o supravegheze și la nevoie s'o reprime, încât — lucru în adevăr uimitor — armata adusă pentru paza ordinei, când s'a făcut jurământul național în *Câmpul Libertății*, a prezentat armele

și a vestit momentul acela solemn, până departe, prin descărcări de tunuri!

Poporul care, la chemarea inteligenței lui, s'a sculat ca unul și a trecut peste toate piedicile, ca să vină la Blaj în două rânduri, a uimit toată lumea prin iuțea răspunsului, ca și prin cuminența, cumpătarea și hotărârea neclintită a purtării lor.

Cât de lămurit se vede că poporul din „Câmpul Libertății“ dela Blaj, din anul 1848, și poporul care a făcut, la 1913 în România, celebra mobilizare fără pereche în analele lumii, este acelaș popor gata să alerge la chemarea datoriei; acelaș popor gata să se strângă sub steagul jertfei pentru neam și pentru lege; acelaș popor iute și entusiast la trecerea Dunării și Balcanilor, ca și la trecerea pe sub furci pentru adunarea dela Blaj; acelaș popor, apoi, cuminte și rezervat în câmpiile Bulgariei abătute, ca și în fața Ungurului speriat. Acelaș suflet generos și mîndru, suflet de erou fără frică, dar și fără fanfaronadă, în fața primejdiei; stăpân pe sine și în durere, ca și în biruință.

* * *

Românii din Ardeal au căpătat la 48 certificatul de cuminenție, dar nu și împlinirea voinței lor.

La 29 Maiu dieta Transilvaniei, în care ei nu erau reprezentați, votă încorporarea Transilvaniei la Ungaria.

Nu le mai rămânea decât calea rezistenței și a luptei.

De rezistență și luptă era acum nevoie cu atât mai mult și mai grabnic, cu cât Ungurii le luaseră înainte cu provocările și prigonirile crâncene.

Românii, cari luaseră parte la adunarea națională dela Blaj, fuseseră notați; și acuma erau urmăriți, persecutați, bătuți, puși în temniți. Cu toate-că în Ungaria, — la care acum, chipurile, se încorporase Transilvania, — iobăgia se abolise, Românii fură supuși înainte la împlinirea tuturor robotelor și angaralelor vechi. Furcile ridicate mai de demult, ca amenințare, acuma se înmulțiră, și spânzurătoare începu să funcționeze. Intre alți mulți Români buni, fură spânzurați juristul *Bătrâneanu* și protopopul *Turcul*, numai pentru crima că erau buni români, că își țineau jurământul național de credință către neam și tron.

Teroarea, după sistemul preconizat de Kossuth în Ungaria, se întinse în toată Transilvania.

Ajunsesse cuțitul iar la os. Furia leului rănit trebuia să izbucnească. Satele începură să se miște, îndârjite.

În 16 Septembrie se ținu a treia adunare la Blaj.

De astă dată apărea ca protagonist pe scena vieții istorice *Avram Iancu*, reprezentând spiritul răsboinic al poporului. El vine la adunare în fruntea a 2000 de Moți înarmați. Rezistența și lupta se organizează. De aci răsboiul civil sângeros nu mai e daparte.

În momentul ridicării lor amenințătoare, le veni

Românilor în ajutor încordarea raporturilor dintre Ungaria și Austria.

Ungurii cari nu respectase de loc ideea libertății, egalității, și fraternității față cu naționalitățile ce locuiau împreună cu ei pe aceleași teritorii, și vedeau o enormă monstruositate în tendința acelora de emancipare și independență, înălțau față de Austria stindardul ideal al libertății și egalității așa de sus, încât se putea citi pe el destul de lămurit visul unei Ungarii absolut despărțite și neatârinate de Austria, al unei Ungarii mari, neștăpânite de nici o putere străină, dar stăpânind la râudul ei, în mod tiranic, atâtea popoare străine.

Austria înțelegea să dea popoarelor împărăției puțința unei proprii cărmuiri și administrații, în limitele legăturii lor cu coroana habsburgică. Dar vedea acum lămurit — deși cam târziu — în atitudinea Ungăriei o rebeliune; și se hotărâ să pornească în contra ei. Ea făcu atunci apel la Români. Românii răspunseră cu însuflețire. Și porniră la luptă care cu ce avea la îndămână, cu lănci, coase, măciuci, sub comanda lui *Avram Iancu* și altor tineri tot așa de inimoși, dar mai puțin pricepuți în ale războiului, ca *Axente, Balint, Buteanu, Marțian, Moldovan, etc.*

În sufletul tuturor răsuna imnul deșteptării naționale, instruat de Mureșanu.

Toți auziau îndemnul trecutului și chemarea viitorului în cuvintele:

Deșteaptă-te, Române...

Acum or niciodată croește'ți altă soartă.

Și într'un gând răspundeau glasului istoriei:
*„Acum or niciodată vom arăta în lume că'aste
 mâni mai curge un sânge de Roman.*

Preoți cu crucea 'n frunte...

Devisa-i libertatea...

*Murim mai bine 'n luptă cu gloria deplină,
 Decât să fim robi iarăși în vechiu-ne pământ!*

Entuziasmul era la culme.

Dar Austria nu știuse nici când, nici cum să intervină. Lăsase Ungurilor timp să se inarmeze sistematic, să-și organizeze bine mijloacele de luptă, și n'a trimis în contra lor forțe suficiente. Puțina armată regulată — vre-o câte-va regimente românești — a fost învinsă de numărul mai mare al armatei Ungare, comandate de vestitul general polon *Bem*; iar gloatele românești, cu măciucele și coasele lor, sub conducerea preoților și studenților, n'a putut-o scăpa de înfrângere; aveau în contra lor tunurile și puștile și ofițerimea isteță, de sub comanda unui general dibaciu.

Gloata țărănimii române n'a putut scăpa armata austriacă de înfrângere, dar a știut să se apere singură, și nu s'a dat învinsă. Patruzeci de mii de Români periră, dintre cari numai preoți vre-o 200; femei și copii fură jertfiți de furia răsbunării maghiare; peste 300 de sate românești fură rase de pe fața pământului, prefăcute în scrum și cenușă; își dete astfel poporul român asupra contribuția fatală de sânge și de durere pentru ideea libertății, dar nu s'a dat învins. Transilvania românească a resistat, nebiruită, în Munții apuseni, apărată de Moții lui Iancu. Câte armate ungurești au venit împotriva lor, cu *Hatmany*,

Kemeny, toate au fost bătute și respinse. Unul din generalii Unguri, abia scăpând cu viață, ar fi exclamat, după bătălie:

— Dracu să se mai bată cu popii! (Colescu)

Nici trădarea n'a putut, de astă dată, să își îndeplinească toată opera ei diabolică de distrugere. Doi din vitejii căpitani ai Abrudului, Buteanu și Dobra, au căzut, ce e drept, prinși în mâinile unor cete de Unguri, trădați de un român mișel, vândut dușmanilor, și au fost omorâți, unul spânzurat, celalalt împușcat. Dar, în zădar.

O! ce dureroasă este pagina neagră a rușinei, în care se găsește trecut numele desgustător al trădătorilor de neam. Și ce mulți ni se par, din cauza ororii ce ne inspiră, acești Juda răsleți, ale căror fapte monstruoase apar ca niște pete negre pe cartea de aur a gloriei noastre!

E destul să-i cauți cu mintea în trecut numai dela trădătorul lui Horia până la Mangra, ca să înțelegi de ce în cele două drame naționale, perindate și aplaudate, pe scenele teatrelor noastre, din oraș în oraș, dela un capăt la altul al Regatului, de ce în piesele *Domnul Notar* de Octavian Goga și *Se face ziuă* de Bârsan, piese cu subiecte luate din viața politică a Românilor din Ardeal, se infie-rează nu atât tirania barbară a Ungurilor cât, în prima linie, mișelia scârboasă a trădării de neam și de țară.

Mentalitatea necivilizației ungare este un element natural. Trebuie să contezi pe dușmănia ei ireductibilă, ca pe fatalitatea unei legi naturale. Dar dezertarea steagului național, vinderea fratelui nedreptățit de soartă, este mai mult de cât o crimă

de les-umanitate, este o crimă de les-dumnezeire, a cărei oroare răstoarnă legile minții omenești.

În contra ei se ridică blestemul lui Eminescu.

*Cine a 'ndrăgît străinii
Mânca-i-ar inima căinii...*

Pe Avram Iancu nu l'a putut răpune nici infamia trădărei; a scăpat și de ea și s'a luptat înainte, până ce armata rusească, chemată chiar de Austria, a intrat în Transilvania și a readus Ungaria la supunere către coroana Habsburgică.

Ce urmează după aceasta, iese din cadrul momentului istoric de care ne ocupăm.

* * *

Iată, în linii mari, mișcarea Românilor dela 48 în Transilvania.

Revoluția lor dela 48 pare astfel un punct istoric de culme, către care se îndreaptă tot trecutul, dela care pornește tot ce urmează.

Ea a exprimat, în izbucniri uriașe, toată durerea trecutului,—și a formulat, în cugetări lapidare, programul viitorului.

Românii din Transilvania n'au înaintat cu nimic soarta lor națională și politică de atunci până azi. Istoria lor a rămas și azi la pagina scrisă de frunzașii lor dela 48.

Jurământul național din *Câmpul Libertății* îl repetă și azi, cu acelaș foc și cu acelaș teme.

Petiția drepturilor naționale, cetite de Bărnauț, oiscălesc și azi, generație după generație.

Și azi cer, în zădar, să fie reprezentați în *dietă*, în parlament, proporțional cu numărul lor; și, ca or-ce națiune liberă, să fie cârmuită după legi făcute de ei, de către dregători luați din sânul lor.

Partidul național românesc, în congresul dela 1881 din Sibiu, a reprodus în programul său aproape în întregime lista drepturilor și principiilor formulate în programul dela 48.

Și azi lupta Românilor se dă, pe viață și pe moarte, pentru păstrarea limbei și a naționalității, în contra fărâdelegilor, și, ce e mai desperător, încotro *legilor nelegiuite* ale Ungurilor. ¹⁾

1) Cât de adevărată este starea pe loc a momentului istoric fixat de revoluția dela 48, se vede și din *Moțiunea* ce trebuia să se cetească la marea întrunire românească, ținută la *Alba-Iulia*, în ziua de 18/31 Maiu, dacă nu era disolvată, fără forme și violent, de poliție și jandarmi, pe când* vorbea Dr. *Aurel Vlad*, care tocmai spunea că: „Dreptatea în statul maghiar este o minciună de o mie de ani.“ *Moțiunea* tot s'a citit după câteva zile, în altă întrunire, la *Ileanda-Mare*, și e caracteristică prin indentitatea cererilor formulate acolo, în Maiu 1914, cu principiile proclamate în *Câmpul Libertății* la 1848.

Moțiunea începe cu :

„Acând în vedere că poporul român din *Transilvania* și *Ungaria* este lipsit de drepturile sale naționale și este împiedecat, nu numai în dezvoltarea sa națională, ci chiar și în exercitarea drepturilor și libertăților sale cetățenești.....“

Și sfârșește, după alte 5-6 puncte, cu aceiași plângere și declarație veche :

„Poporul român va jertfi averea și sângele său pentru *Tron și Patrie*, însă nici odată nu se va lepăda de legea și limba sa, de pământul, de credințele și tradițiunile sale. Pentru nimenea și pentru nimic în lume nu-și va jertfi neamul românesc sufletul său: naționalitatea.“

Căci dacă Ungurii au făcut la 1868 o lege a *naționalităților* în spirit ceva mai larg, au făcut-o numai pentru plăcerea de a o nesocoti.

În schimb au făurit, cu un spirit inventiv de o neîntrecută cruzime rafinată, legi ca acea a lui Aponyl, menite să nimicească națiunea română.

Memorandum Românilor, înaintat Impăratului în 1892, n'a putut povesti decât atentatele făcute în contra națiunii române înainte de el, nu și pe cele ce au urmat după el, nu și acuzarea de „înalță trădare“, judecarea și condamnarea la 5 ani de închisoare a lui *Rafiu*, care prezentase *Memorandumul*, și a altor 25 membri ai comitetului național, — numai pentru simplul cuvânt, pentru crima îngrozitoare, că sunt români și vor să rămână români, cu acelaș drept natural, după care ungurii sunt unguri și vor să rămână unguri.

Dar cine mai poate număra toate procesele absurde, amenziile enorme, condamnările revoltătoare, închisorile ucigătoare, la cari au fost supuși eroii-martiri ai cauzei naționale în Transilvania, dela procesul din Sătmar, abia sfârșit mai ieri, până la procesul în contra lui Goga, abia început azi !...

Și dacă se aud țipete de durere la cei martirizați, Ungurii îi acuză de *înalță tradare*.

Iar dacă se aud murmure de revoltă la privitorii din afară, Ungurii învoacă, în favoarea purtării lor, principiul ne-interventionismului modern.

Chestia persecuției Românilor din Transilvania ar fi o simplă chestie internă a Ungariei.

O simplă chestie internă!

Doamne, ce mentalitate caracteristică la acești

oameni! Cum au isbutit să compromită toate principiile mari și frumoase ale civilizației moderne!

Ungurii, cari au înțeles *egalitatea* în sensul că trebuie să proclame întreaga lor națiune ca *nobilă* și să nu primească în pătura domnitoare de cât pe cei ce se vor face unguri;

ei, cari au înțeles principiul *naționalității* în sensul că au dreptul să și mărească națiunea lor, înghițind pe nemestecate pe celelalte neamuri;

ei, cari au înțeles *libertatea* în sensul că trebuie să fie lăsați liberi a ținea în jug și a sugruma pe alții;

ei pun acum înainte, ca să-și apere prigonirile, principiul neintervenționismului între state! Ca și cum banditul, care sparge și pradă casa altuia, poate spune victimei pe care o strânge de gât, că e răzvrătire în contra ordinii interne a casei, când dânsa strigă ajutor; iar jandarmului de afară, care păzește ordinea publică, conștiinței morale a omenirii, poate să-i spună că fapta lui de jăfuitor și ucigaș e o simplă chestie internă, în care nimeni nu trebuie să se amestece.

Nu este o simplă chestie internă, îi șoptește însă chiar tovarașa sa politică, Austria, și întreaga triplă alianță, căci ea sdruncină raporturile internaționale și devine astfel o chestie internațională.

Nu este o simplă chestie internă, le spunem și noi, cei din România liberă de azi, ci o chestie de viață a întregului neam românesc.

Și nu vom îngădui în tăcere să ni se sugrume, sub ochii noștri, frații.

Și nu vom întinde nici-odată mână de prieten
aceluia care este dușmanul fratelui nostru.

Vrem să se știe aceasta.

Și mai vrem să se știa că, precum este de adevă-
rat că, intronându-se dreptatea în Ungaria, devine
superfluă or-ce altă fortificație a Ardealului, tot
așa de adevărat este, că ori câte fortificații mate-
riale s'ar ridica între noi și ei, cunoaștem o forță
care sparge și munții : — iubirea de neam și de
libertate.

